

MEDLEMSBLAD

SOMMER MED HISTORIELAGET

Det er lagt opp til stor aktivitet i laget også i sommer. Det skal bygges på Tunet, det blir Austmarkadag i juni, sommertur til Møre og Romsdal i juli, Austmarka Marken i august, for å nevne noe. Les om alt dette inne i bladet. Vi håper på god oppslutning om arrangementene.

Det virker som om det er stor interesse for laget. Vi kan denne gangen ønske 10 nye medlemmer velkommen, og lista over gaver til laget er lang, og inneholder mange fine gjenstander.

Innholdet i bladet denne gang står i tømmerkogens tegn. Kåre Solvin har en fin skildring av kubbhogst på Østgårdskogen i 30-åra, og vi gjengir en lang beretning av en oslomann om en tur til skogsarbeidere på Varaldskogen i 1926. Det var nok en sjokkerende opplevelse!

Ellers har vi med Stuslistuens prolog som ble lest på potetdagen i fjor, og Amund Eng forteller om Sander, m.m.

Vi ønsker våre lesere en god sommer!

Nr. 77

Juni 1998

NYTT FRA LAGET

Det skjer ting på Tunet.

Vi er ennå ikke ferdige med å bygge ut bygdetunet, og denne sommeren står følgende på programmet:

Det er planert mellom Tunet og idrettsplassen for å gi rom til dansebane. I første omgang blir det bygd danseplattning med rekkverk, og neste år kommer taket på plass. Dette blir en etterligning av dansepaviljongen "Stråhatten" som sto på samme sted i etterkrigstida. Ei løe fra Kjerret skal reises opp, og det skal lages overbygg til en stokkbåt. Ei bu fra Raufjellet skal settes opp og bli til røykbadstu. Planene er at den skal tas i bruk i bruk titt og ofte.

Som dere ser er dette et ambisiøst utbyggingsprogram, og vi er avhengig av at flere er med og tar et tak. Hvis du kan hjelpe til, meld fra til Oddvar, tlf. 62 82 82 46.

Tur til Møre og Romsdal.

Det er fortsatt ledige plasser til sommerturen 13. - 18. juli. Men det begynner å haste med å melde seg på. Siste frist er mandag 22. juni til Åge Sørmoen, tlf. 62 82 81 47 hvor du også får turprogram. Turen koster ca. 4300 kroner og inkluderer det aller meste. Innbetalingslapp ligger i postkassa etter at vi kommer heim fra turen. Viser ellers til omtale i mars nummeret.

Austmarkadagen

går av stabelen lørdag 27. juni. Dagen innledes med aktiviteter på Tunet der Historielaget har demonstrasjon og salg av neverarbeider. Det blir også salg av kaffe og Smedhaug-kaku. Håndverkslaget har dessuten aktiviteter på Tunet, og det blir sang og musikk der.

Postkontoret.

Vi tar et opphold med åpne torsdager på postkontoret fram til høsten. Men som regel er noen av oss i styret å treffe på Tunet torsdager på sommerstid.

Gaver til laget.

Det strømmer stadig inn gaver av forskjellig slag til laget, mange er virkelig interessante ting. Vi takker for følgende:

Fra Per Thoresen (Møller): Diverse bøker fra Austmarka Trekullanlegg, ski og lesebok etter lærer Billehaug.

Fra Torstein Sanderud: Presse (usikkert hva den er brukt til), stiftemas-kin og årganger av Kooperatøren 1935-1952.

Fra Turid S. Wold: Utreisepass til USA og grenseboerbevis.

Fra Jarle Solvin: Håndkvern til kornmaling, funnet ved Knarta.

Fra Bjørnulf Johnsrud: Kammerladningsgevær mod. 1860, 3 bajonetter og 2 krutthorn:

Fra Magne Øster: Lommeur med nøkkeltrekking og potetstapper av tre.

Fra Anita Bjørndalen: Lenseknut av vier.

Fra Armand Sjøvika: Liten, emaljert jerngryte, ikke hel. Gryta ble stjålet av flyktninger en natt under krigen da den sto på trappa ved Rinterud. Det var smult i gryta. Armand fant igjen gryta etter krigen øst for Tjiruverket.

Fra Hroar Jansrud: Vugge av metall fra ca. 1920.

Fra Rolf Sandhalla: Enrader trekkspill fra rundt 1900. Det første trekkspillet som Amund Boli hadde.

Nye medlemmer.

Finn Lindberg, Bente Åsengen, Kåre Kolbjørnsrud, alle Austmarka.

Johnny Gullaker, Rolf Sandhalla, Karl Ragnar Rimfeldt, alle Kongsvinger. Asbjørn Eng, Lillehammer, Øivind Rynning, Moss, Svein Arne Gylderud, Borgen, Ågot Hornseth, Kolsås.

Austmarka Marken 15. august.

Forberedelsene til arrangementet skrider fremover og blir mer og mer håndfaste. Vi har nå hatt en opptelling over de som skal ha salgsboder, og de som skal ha med seg dyr til "fesjået".

I salgsbodene skal det selges alt ifra polkagriser, kandissukker, lopper, gammeldagse visper, bøker, skillingsviser, rosemalingsprodukter, neverarbeider, til blomster, poteter m.m.

Matsservering blir det på dagen med bygdas egen rett "grytstappe", og ellers stenovnsbakte brød (Smedhaug-kaku) med myssmør, kaffe og honningkake m.m.

I Bråstua på Tunet skal være det utstilling av malerier som er malt av to lokale malere, og det kommer ett eller flere taterfølger som slår leir.

Aktiviteter for barna har vi også: ridning, hesteskostasting, "peka rett" lotteri og annet.

Om kvelden skal det være dans, og det blir en spesialopptreden av Roy Lønhøiden og brødrene Kulseth utpå kvelden i den nye dansebanen som blir laget.

Markensdagen starter kl. 12.00, da vil det bli en høytidelig åpning.

Vi håper at dette kan bli en hyggelig dag med mange opplevelser. Det hadde vært ekstra moro hvis besøkende til marken hadde hatt anledning og lyst til å sette på seg gammeldagse klær. Kanskje noen har en veteranbil eller hest og kjerre å komme i?

Wenche.

HUS ER FLYTTET

Veslestua på Ødegården, Brødbøl, ble flyttet på 1960-tallet til vest for Kolbjørnsrud og brukt som hytte av Asbjørn Støkker.

Stua på Nordgarden Gylderud ble flyttet til Søstuen Kolbjørnsrud i 1865. Stua ble revet ei natt og rodd nordover sjøen, visstnok for at huset skulle slippe skattlegging.

Stua i Nytomta ved Tyvbråtan ble flyttet ca. 1938 til Mellomgarden Tangen og er i bruk som veslestue. De siste som bodde i Nytomta var Olga og Henrik Nabben.

Åge

OM SED OG SKIKK OG KIRKELIV I GAMLE DAGER

Når en blar i gamle skrifter kommer en iblandt over rariteter en legger spesielt merke til.

En dag kom jeg over noe som ble kalt "Teframsøndag". Bare navnet er jo en merkverdighet i seg sjøl, og at det skulle være knyttet til en kirkelig handling er enda rarere.

En "Teframsøndag" var lagt til en kirkedag, - en messe - gjerne i september måned. De kirkelige handlinger på denne dag begrenset seg til messen. Det skulle ikke være altergang eller andre kirkelige handlinger. Alle kirkegjengere kom i sin fineste stas. Kvinnene i sine beste kjoler eller bunader, og med staselig hodeplagg og silketørkle i halsen. Mennene kom i pendress med vest og klokkekjede, og med hvit skjorte og hatt på hodet. De kom faktisk til kirke for "å te seg fram". Det var nok en baktanke med dette, kara ville nok se seg om etter et skikkelig kjerringemne, og jentene etter et passende giftermål. Da gjaldt det å ta seg ut og vise at en var noe.

Det hendte at det kom så mye folk at det ikke var plass for dem i kirken. Mange slo seg da til på kirkebakken med sin nistekurv og ferdaskrin. Etter messen samlet alle seg på kirkevollen til samvær med lek og moro, og det forekom hestehandel og andre forretninger. Men det var nok ikke bare mat i ferdaskrinene, så det ble ofte mye fyll som førte til uro og slagsmål.

"Teframsøndag" var vanlig ved Matrand kirke i Eidskog i mange fjerne år. Det kunne være stor tilstrømning av folk fra bygda og naboområdet både på norsk og svensk side. Motsetningene mellom nordmenn og svensker, og mellom de forskjellige bygdelag kunne føre til ufred og krig på kniven.

Hvor lenge denne skikken med "Teframsøndag" har vært praktisert er ikke godt å si, men det kan ha vært en form for høsttakkefest som har utviklet seg slik.

I Sverige er en slik form for kirkelige sammenkomster kjent fra gammelt av, og det har vært sagt at det kan være en gjenganger etter de katolske "gangdager".

Det kan jo tenkes at skikken har kommet over grensen fra Sverige til våre områder. Etter at Austmarka fikk egen kirke i 1858, har det nok ikke forekommet "Teframsøndagsmesse" her.

ETTERLYSNING

Under et besøk i USA i 1978 besøkte vi bl.a. vår familie i Wisconsin. Min kusine tok oss da med til en fjernere gren hvor vi traff to eldre damer, 70-80 år gamle. Den ene fortalte at "jai føstå norsk", det var visstnok alt.

Hennes far var min fars onkel, Erik Westby. Av gamle papirer jeg leste, bl.a. vigselsattest, så jeg at han var gift med ei Østmarkendame. Hennes navn var

Betsy Henriksen, f. 21-5-1866, d. 19-9-43.

Jeg har forsøkt å finne hennes aner, men har ikke lyktes. Dersom noen kan hjelpe med dette er jeg takknemlig.

Vår tlf. er 62 81 36 38.

Birger Westbye

USA - TUR 1978

Med leiebil fra New York passerte vi nord-øststatene på turen vestover til Minneapolis. Vi kjørte derfra sydover og kom en kveld til en liten by med et kjent navn: Westby.

Av skiltet på bygrensa kunne en se at det var vel 1300 innbyggere. Stedets kafé het Borgen KAFÉ, hvor vi gikk inn ved 20.30 - tiden. Vi mente å forstå av personalet at vi var ute i seneste laget, men vi satte oss og så hva vi kunne få av mat. Geir bestilte på engelsk, men damen svarte på norsk! Under måltidet ble vi fortalt at 17. maikomiteen hadde møte der, og ville treffe oss etterpå. Det ble en minnerik kveld. Grunnleggeren av byen het Ole Westby og kom fra Gudbrandsdalen, og mange var ættlinger derfra og snakket et rent gudbrandsdalmål. På spørsmål fortalte en kar at han hadde lært av sin "bæssmor".

Vi ble tatt med og vist skibakken hvor mange nordmenn hadde deltatt: Grini, Wirkola, og sist vinter W. Brenna herfra.

Vi ble også invitert hjem til et par som hadde vært i daværende kronprins Olavs bursdag både i USA og etter krigen i Norge. Mange ville snakke med oss på norsk i butikkene dagen etter, jeg husker også en som ba oss hilse til Stenseth i Gudbrandsdalen. Angående 17. maifeiring ble vi fortalt at det var gjennomført i alle år, og skulle videreføres.

B.W.

SEVJEHOGST I ØSTGÅRDSKOGEN I 1930-ÅRA

Kåre B. Solvin døde i januar i år. I fjor sommer skrev han ned noen minner fra tømmerskogen, som han ga til historielaget. Mange gamle skogsarbeidere vil nok nikke gjenkjennende til disse fine skildringene. Vi tar nå med det første stykket, det kommer mer siden. Det ville være fint om andre også ville fortelle om arbeidslivet i sin ungdom.

I åra 1933-35 ble det hugget sevjebarket grankubb på Østgårdskogen. Den ble også kalt "silkekubb".

Det var dårlige tider, og vi hørte at noen ungdommer måtte få fem eller ti kroner i forskudd for å kjøpe mat før de dro til skogs. Der overnattet de i en gammel låve i Aurlia. Første året var prisen for hogsten kr. 1,60, og det var mye smått og dårlig "blink", så det ble ikke rar dagpenge akkurat.

I juni 1934 dro min far, jeg og to av mine brødre, Egil og John, på slik hogst i Storlia. John og far var på lag. Egil som da var 13 år, var sammen med meg. John (11 år) og Egil dro barken av trærne etter at de var kvistet. Det ble laget ei rand med øksa på hver side. Var det grøvre stokker, måtte det til ei rand oppå også. Gutta stakk løs barken med en tillaget tønakkvist. Kubben ble merket med romertall for lengden i halvmeter. En rotstokk på fem meter fikk altså et X på midten innhugget med øksa, videre XII, XV og XVII som var maksimal lengde.

Det var 3 - 4 km til hogsten i Storlia, og da vi kom borti noen store neverflak etter et gammelt "krypinn", lagde vi oss et provisorisk natteleie. Ved hjelp av staur, rajer, bar og never ble det ei hytte hvor vi overnattet annethvert døgn etter hva jeg kan huske. Ei kaldile i nærheten ble kjøleskap for maten - det gikk med en god del når fire munnar skulle mettes.

Denne sevjen i grana var jo seig og klinete. Arbeidshansker var et ukjent produkt - en bit feit fleskesvor ble brukt som smøring på hender, økseskaft og sagblad. Svoren ble pakket inn i smørpapir og fulgte med i lomma.

Når vi overnattet i Storlia, sovnet vi om kvelden mens måltrost og gauk holdt konsert rundt omkring, og tidlig om morgenen stemte fuglekoret mangstemmig i gang - det var ei fin vekkerklokke, så det ble lange dager med hogst iblant.

Og en grytidlig morgen ble vi vekket av store vengeslag - en tiur slo seg ned på koietaket og kneppet og gjorde seg klar til å spille. Far hysjet

forsiktig og ville prøve å få ei hand opp gjennom taket for å få tak i beina på tiuren, men det gikk jo ikke. Tiuren fløy, og man kan vel undres hva som hadde skjedd hvis hvis far hadde fått tak i beina på fuglen - skal tro det hadde blitt leven i Storlia.

Det var flere huggere i sving på skogen. Det var tre ungdommer som forsøkte å hugge om natta. De hadde slått opp et gammelt telt på Bengts-torpet, jeg tror de var fra Kongsvinger. Men resultatet av dette ble nok ikke noe særlig etter hva de fortalte, da vi besøkte dem en kveld før vi skulle "køie".

Prisen pr m var pålagt en krone fra året før, altså kr. 2,60. Det var Lars Kjølstad fra Kongsvinger som førte stikkboka, og Ole Sørli fra Austmarka som klavet virket. Det var jo enkelt å måle da virket var kappet og påført lengden i halvmeter med romertall som nevnt.

Man var jo plaget av varmen i sola og mygg og knott om kvelden. Og natta i koia var full av lyder fra leitende og beitende mygg. Det var ingen myggolje den gang. Men vi ble vant med dette også, vi dro teppet over hodet for å få sove i koia vår.

Jeg var konfirmert året før, og jeg fikk nesten det halve av felles for-tjeneste for å kjøpe meg sykkel, en Crescent med racerstyre og pedaler med reimer. Den kom fra "Nymans verkstäder" i Uppsala og hadde "rostfria del-ar". Prisen var kr. 148,- i svensk valuta.

Dette var siste våren som far levde, han følte nok sikkert sjukdommen. Han ble dårlig utover sommeren og høsten og døde før jul 1934.

Året etter, i 1935, dro vi atter til skogs for å tjene kroner med hogst av "silkekubb". Da var Egil, John og jeg sammen med Arne og Kristian Mobbek. Vi hadde hogstfeltet vårt på sør-østsida av Sætertjernet. Vi bar med oss en rull med tjærepapp og noen spiker, og laget "hus" av staur og rajer og kledde tak og vegger med tjærepappen. Fordelen med pappen var at myggen ikke likte lukta av den og derfor ga oss fred om natta, men samme lukta var ikke så behagelig å sove i akkurat.

Vi fisket abbor om kveldene, satte ut støkrøker og fikk gjedder som ofte gikk rett i panna og smakte godt, syntes vi. Etter dagens jobb ble det fisking og steiking av småabbor og gjedde. Hytta vår lå like ved tjernskanten, og en morgen ble vi vekket av at ei større gjedde slet løs stauren som var stukket inn i myrtorva, og dro utover tjernet med stauren. Vi trodde vel den skulle slite seg løs. Men da det begynte å blåse litt, så

mente vi at gjedda satt fast da stauren ikke flyttet seg for vinden. Det lå et gammelt båtvrak som den ene sida var delvis borte på, og jeg skulle prøve å hente inn støkrøken. Jeg sto på den sida av båten som var hel og staket meg omsider ut til støkrøkestauren og fikk tak, men da ble det liv! Ei gjedde på 2 - 3 kilo gjorde noen voldsomme sprell, så holdet for kroken røk og gjedda forsvant med et plask. Inne fra land hørte jeg Arne som kom med noen saftige eder da den middagsmaten forsvant. Det var vel ikke så fin kvalitet på disse gjeddene, men vi var ikke bortskjemt i kosten akkurat.

En dag vi hadde måling, ble John dyttet over ende av Kristian som ropte "fall!" "Fall", svarte Kjølstad og stakk i boka si. Vi hadde nemlig noen øre for de trærne som vi felte og som var råtne og ikke kunne brukes, det var altså "fall" i stikkboka.

Vi fikk nye hogstparseller, først noe i Bekkemo, så i Tempelåsen, hvor Egil en dag kom over en hoggorm som han fikk ledet opp på en stakk og hogg den tvert av med øksa si.

Hogginga tok slutt omkring midten av juli. Da var det å ta fatt heime med slåttonna.

Det var mye gauk som hadde konserter i Østgårdskogen den gang. Grytidlig om morgenen var det mange som gol i åsene mellom alle disse tjerna innpå skogen. Det var mye mygg og mye slit, men også en del moro og fine opplevelser, når gauken gol på Østgårdskogen i "de harde tredve-åra".

Sommeren 1997.

Kåre B. Solvin

SANDER OG MAGNUS

Vaskeekte sønner av Storjohansslekten

I ungdomsårene reiste Sander og Magnus ofte gjennom Austmarka. De var brødre, og omtrent på samme alder som mine to tvillingbrødre. Ved sine reiser gjennom bygda var de alltid innom hjemme, enten for å få en "høtapp" til gampen, eller å forsøke seg på klokkebytte.

En gang Sander kom innom var det samlet en hel del ungdommer under det store almetreet ute på gårdsplassen. De holdt på med forskjellige aktiviteter, såsom å lette langstokk, tyrirot og andre styrkeløft.

Sander, som forøvrig var en spenstig og kraftig ungdom, ville også vise fram sitt styrkeløft. Han ville vise at han kunne ta å lette en sykkel på strak høyrehånd. Datidens sykler var veldig tunge. Alle vitale deler var laget av massivt stål, også tilleggsutstyret.

Sander hentet en av syklene som stod ved veggen. Han grep tak med venstrehånden i styret, og høyre hånden i setet, svingte sykkelen med hjulene i været for så å presse den opp på strak høyrehånd.

Broren min, som ikke var så rent lite skøyeraktig, stilte seg like inntil Sander. Idet Sander skulle presse til strak arm, pinte bror min ut en grann fis, med den øyeblikkelige virkning at sykkelen falt i bakken. Sander skrek øyeblikkelig i det han pekte på bror min: "Nei, nei, det var han, det var han!" Dette til alles store begeistring

Da Sander gikk skoa av seg i bløtmyra.

En annen gang Sander var innom hjemme, holdt brødrene mine på å forberede våronna. De hadde ordnet i stand en harv som de ble nødt til å dra med mannfolkraft. Myrteigen øst for låven var så bløt at det ikke nyttet å bruke hest.

Sander kom til fots denne dagen, og han hadde på seg helt nye, hvite tøysko, antagelig kjøpt hos Thomassen samme dag. Sander bad om å få et par brødsriver, fordi han ikke hadde spist før på dagen. Den ene av brødrene mine sa at mat skulle han få, men da måtte han bli med og dra harva. Sander sa seg straks villig, og etter etter måltidet begav de seg til myrteigen.

Sander grep fatt i repet, la det i skrå over skulderen, og idet harva ble satt i bakken, hogg han til av alle krefter. Det han ikke hadde regnet med var den bløte myrbunnen, og før Sander fikk reagert lå han nede i myra til knes. Da han etter mye strev kom seg opp på fast mark igjen, var begge skoene forsvunnet i bløtmyra. Det ble litt av en redningsaksjon før de fant igjen skoene, som da hadde inntatt en langt annen farge enn den opprinnelige. Det ble slutten for harvingen hans Sander. Han hadde mer enn nok med å vaske ut av skoene sine.

Da Sander vandret videre sørover bygda denne dagen var han barbent, med skoene hengende til tørk rundt halsen.

Amund Eng

PROLOG OM POTETEN

I september i fjor hadde Håndverkslaget og Historielaget potetdag på Tunet (se referat i blad nr 75). Da ble følgende prolog lest, den var opprinnelig skrevet til "Landbrukstorget" på Kongsvinger i 1991.

I syttenhundre og bærbrød med sveltihjel og hungersnød
og styrt-død ku på båsen,
i gamle dagers skrekk og gru da kom til Ole Karteru'
en kar fra Allingsåsen.

Åke Jønsson var hans navn. En kramkar, landeveiens ravn
som gikk og levde gratis.
Hans skreppe var en kalvskinnstull, der fantes neppe sølv og gull,
men noe nytt: POTATIS.

Det nye var no' indiansk som Columbus gjorde om til spansk,
en knoll man kunne koke.
Men var den farlig, var den falsk? "Den gjør deg dum, og så spedalsk"
sa alle som var kloke.

"Den gjør deg både lat og dorsk, et kjøtt og flekk, vær ekte norsk
og sky potet som pesten".

"Men har vår Gud og Herre skapt en minste ting som går fortapt?"
Slik spurte potetpresten.

Han preket litt om syndens sold, men mere om de mange fold
kartofflen la for dagen.

"Den yngler i Vår Herres jord og havner så på alles bord.
Den gir deg mat i magen".

Og presten skildret Paradis der kua slafset potetris
og ingen kjente nøden.
Selv husmenn hadde gråbeinsild. De fine hadde sild med dill
og glemte sveltedøden.

Men fanden ville ha sin bit: "Av potet får du brennstærk sprit som gjør deg salig full".

Poteten hadde stivelsen, folk stupte i hengivelsen, og siden Maarud's GULL.

Det havets sølv som kalles sild er kongers kost med potet til og akkevitt fra Pole'.

Til dette munngodts opphav kan benevnes enkel bondemann, en austmarking, n' Ole.

Poteten ter seg rød og bleik. Den kalles Troll, Kerrs Pink og Peik og har så mange navn.

Er best til mat som er av dyr, til fugl og fisk og alt som kryr.

Den er til alles gavn.

Skal pizzaklin og surrogat, den importerte klysemat bli norske kokkers syssel?

Skal maten bli syntetisk för i rosa plast og isopor bestemt fra byen Brüssel?

Med agronomisk kyndighet og bioteknisk myndighet, med lur mekanisk doning.

Med DNA-molkylets kløkt med møkk og riktig kjemisk røkt blir alle ens ved kloning.

La Vingers nye torg bli Solør Odal's faste borg og stå for potetfesten.

La bøndene til høstens onn få avle mange tunge tonn og minnes potetpresten.

Gjengitt med tillatelse av forfatteren, "Stuslistuen" Torbjørn Bakke

PÅ VEI TIL TØMMERHUGGERNE

Gunnar Larsen, forfatter og journalist, i mange år redaktør av Dagbladet, hadde i 1926 tatt seg en tur til Austmarka. Han ville besøke Finnskogen. Det er uklart hvor selve turen til Varaldskogen startet, men han kjører først med hest. Så brekker et bogtre, han kommer inn i et hus, og planlegger å bruke ski resten av veien. Vi tar med et litt forkortet utdrag av resten av beretningen. Han nevner noen finske navn som er blitt litt feilskrevet, og han roter litt med noen beretninger også. Det hele er nok skrevet etterpå etter hukommelsen.

Stykket kom først i i Dagbladet, og det er gjengitt i Indlandsposten 23. mars 1926. Som vi vil skjønne av skildringen, var dette som å komme til en ny og ukjent verden.

Jeg sitter i kjøkkenet og varmer klister på komfyren. En ung kone kokker kaffe. Ned ved dørstokken ut til gangen åpner der sig som jeg sitter og venter, plutselig en liten rund lem i veggen og en katt smetter inn. Det er Finnskogens første severdighet, kattedhullene, en sinnrik innretning som utvilsomt betyr en lettelse for disse dyr. Samtidig som den på ingen måte legger hindring i veien for små griser og andre husdyr, sne og vind, markmus og lignende.

Konen forklarer om veien. Det hører selvsagt til de aller elementæreste kjensgjerninger at Finnskogen ligger i Solør øst for Glåma, mellom Kongsvinger og Trysil innover mot den svenske grense. Men hvad forteller denne helt likegyldige geografi om for eksempel Sarrabodaks, Koplinoorra, Tostimak og Kongoatunen? Mystiske og sjeldne myrer og tjern, aldeles utenfor noens anelse!

Og hun forteller om Johan på Lebiko hvor jeg vil komme forbi, langt, langt der inne på skogen. Han mistet benet som ung, og siden den tid har han slitt ut åtte treben, tross jernbeslag og forsterkninger. Han vinner over alle andre kjemper langs grensen fordi han har benet å slå med. Og det var han som kastet ei bikkje efter rompa i hodet på presten en gang på kirkebakken ved Leikvatnet fordi presten sa han var full!

Jeg spør konen om hun kan finsk. Nei, men et stykke oppe i åsen ligger et gammelt torp, der er det en mann som kan betydningen av mange ord. Og i røkstuen inne på Lebiko bor en eldgammel kone, hun kan snakke finsk.

Men nu er klisteret i tuben varmt og kan smøres på skiene. Nu skal jeg endelig vekk, langt avsted inn på milevide Finnskogen med hvite myrer og åser gjemt under sne, med ensomme, svarte kojor, høggare, ælj og heimebrent og all ødemarkens annen romantikk . . .

Så sørgmodig og grå er den gamle vinter herinne i skogen! Det mugne marsvær legger en klam mistrøstighet over naturen. Slunken og gul lusker tømmerveien avsted, dekket med granbar som til begravelse. Uendelig, uendelig videre i det sivende eftermiddagslys. Time etter time. Som sugeskåler løfter skiene den tunge, kramme sne i høie stabler. Sår over tærne, trett og sulten når jeg tilslutt til Kavaleinen, kultnehølet, hvor Anders Lebiko bor.

Jeg blir invitert på kaku og brune bønner stekt i fleskefløtt, det er søndagskost og sunt. Men til historien om hunden og den svenske presten sier min vert: "Håkke?" Den er han itte krøpp kær om å huske! Du vet det er støllvett slikt, sier han, så det har nukk itte han gjort. Men langt innpå skoga, der har det vøri mie slekt. Der fær dom nukså ilde fram. Der har de ikke tid til å vente til heimebrenten er ferdig, men drikker setten rå, en grå vellings av sprit og natron med gjærklomper oppi. Og forviller øvrigheten sig dit, får den en staur stukket tvers gjennom begge frakkeermene bak ryggen og buksen blir knappet opp. En gammel kone så en slik skikkelse komme til bygds ifjor sommer, og fikk tyve kroner for å tie stille. Men den historien hadde man hørt fra Varalden til Røgdensjøene.

Jeg forlater Finnskogens siste røkstue, jeg skal videre til tømmerhuggerne. Jeg fryser. Tømmerveien kommer ut på Sergelamp, morttjernet. Tømmerveien bukter seg tom og ensom innover og innover, først i Norge, så i Sverige, så igjen i Norge. Så hakker granstammene en time senere i et døsig lite lysskjær til høire, veien svinger op og jeg er ved kojor i Härgesåsen, tømmerhuggernes hjem.

Det er som å komme dypt ned i en fremmed forunderlig verden, langt under jorden. Gjennom dystre damper skimter jeg store tunge skikkelser. Rolige øine møter meg avventende, ansikt bak ansikt dukker frem. I de røde, røkinnhyllede lysblaff fra en komfyr midt i hulen ser jeg det skumle rum, så forskjellig fra de lovriktige kojor nede ved sagbrukene med plankegulv og vinduer, senger og lamper.

Her er rå villmarken, de menn som lever her trenger å ha det primitivt, svart, knugende og lummert. På samme måten som vi innemennesker undertiden må ha frisk landluft, er det hos disse menneskene et behov for kvalm sammenstuvning, innestengt lummerhet, en lengsel mot å kjenne sig innendørs etter dagens evige friluft, vind, regn og trekk, sne, sol og kulde. Og de rotter sig sammen i en trang til fettete urenslighet, sot og skitt, de må ha avveksling, et intimt og koselig griseri ovenpå all denne rensfylte natur.

Uhyggelig er det i dette praktkeksemplar av en kojor som hos tussefolket i jordhaugens dyp, skummelt som i en forbryterhule, sotet som i en smie, rått som i et bryggerhus. Og uordentlig til det eventyrlige, med dryppende og osende draperier av våt vømmel og svett ull. Som i et velfyllt vedskjul dekker vedkubbene jordgulvet. Pulterkammer, skraphandel og den slags er ordensrum sammenlignet med det dekorative kaos i kojens bakgrunn som forestiller kjøkken. Gjengrodde kaffekopper, blekfattede stekepanner, skimlete brødskorper, tomme melkebokser, belagte kniver, rustne gasler, sort smør og grønn skinke er stablet sammen med den opfinsomste fantasi.

Og langs de to lange sengebrisker med råtne tomsekker en rad av brune, sunde menn. De sitte stumme og uvillige som overrasket i en sammensvergelse. Den ekle følelsen av å være over alle grenser uvelkommen og uvedkommende kryper helt ned i tærne på mig, hvad skal jeg si til dem?

Jeg tar mig fore å tende snadden og later som ingenting, setter mig ytterst på brisken like ved døren. Om jeg kan få bli der natten over.

- Du kan full det, svarer det likegyldig om litt.

Efterhånden setter de sin ære i atter å forsøke å optre som om der aldeles ikke satt noen å ta hensyn til der nede ved døren, de gjenoptar lavmelt påbegynt spøk, spikker i en pinne. Alle har sin lille, beksvarte kaffekjele stående på komfyren, etpar stykker holder storrengjøring på sine kopper mens de venter på at kaffen skal bli varm. De spar gruten ut av koppene med pekefingeren og slenger den bort i sengesekken. Så finner de fleskestykket frem av sengens fotende og skjærer sig en bite. Jeg ser anstrengt i vegg for å late som om jeg ikke følger med i de mange delikate forberedelser og for ikke å mistenkes for å ville ha litt med.

Det lykkes litt efter litt mennene å få inntatt en holdning som skal vise at jeg på ingen måte er nevneverdig på tvers av dem. Aftenens forgrunnsfigur er en tømmerhugger som har hugget øksen gjennom læret i pjeksen sin. Han forklarer hver enkelt efter tur hvorledes det gikk til, man gjør sig interessert og spør ham ut, der skal spøkes med begivenheten, og den bør i

sammenheng dermed forklares på nytt. Støvlen blir besiktiget og forskjellige hypoteser utkastet. Tre-fire stykker spiller en lavmelt tjuguet borte på brisken i hjørnet, i det hemmelighetsfullt flakkende skjær fra et lite lys.

Sundt og selvfølgelig melder trettheten sig hos disse naturbarn, samtalen stilner av. Røkspjellet i taket stenges for at der skal bli godt og hermetisk, tunge kropper skubber sig plass mellom matvarer og verktøy som gjør sengestedet klompet. En lang uinteressert rap fra bakgrunnen utløser den harmoniske mette stemning som hersker før søvn. Røken fra komfyren brer sitt sure lumre teppe over de to lange rader med svakt gryntende mennesker i ferd med å sovne inn. Min nabo skubber sig velbehagelig mot trebrisken....

Jeg kryper sammen på bunnen av en knugende natt på de glattslitte fjeler, med hodet emballert som i en ulidelig, pressende snue, en kvelende os i kø mot munn og nese. Det var som en av disse mareritt man kan ha, hvor man drømmer å være lukket nede i en flat kiste, den utholdelig følelsen ikke å kunne snu sig, ikke kunne løfte hodet. Og utenfra trengte ingen stråle av friskt vær inn, der gikk de livssalige kubikkmil av våt deilig tøvær ubrukt gjennom skogene....!

Endel små dyr var så elskverdige å avlede min oppmerksomhet. De stakk snart her, så der, drev interesserte og omfattende prøveboringer på min huds jomfruelige felter. Beskjeftiget med sannsynlighetsberegninger over hvor det neste gang vilde stikke, lykkedes det mig i et spennende øieblikk å sovne inn. . .

Ved F.Å.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo
Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 0814 3552056

Trykt i 400 eksemplarer